

I. NAMO PRIE KARSTO

Jeigu viešajame tualete atsikemši butelį raktu ir nuo jo nulaižai vyną, idant nė lašas neprapultų, tau nebėra ko bijoti. Juolab kad tas raktas iš niekur.

Ryna aplaižė raktą, tada įgudusiai gurkštelėjo taip, kad ištumtas kamštis neiškiltų, o vynas nutekėtų tiesiai gerklėn. Alkoholizmas, kaip ir bet kuris kitas užsiėmimas, turi savų paslapčių ir reikalauja praktikos. Ryna sėdėjo prekyboscentro tualete ir stengėsi gerti tyliai, kad nesigirdėtų kaimyninėse kabinose.

Moteriškojo alkoholizmo istorija rašoma viešuosiuose tualetuose. Toks yra kiekvienos miestietės alkoholikės punktyrinis kelias. Gi kaimo alkoholikės turi daugybę vietų bei slėptuvių. Štai, pavyzdžiui, Tanka Aukso Žiogė laikydavo savo butelius obelyse ir obuoliais užsikąsdavo, jų nei nenusiskindama. Visos jų obelys būdavo prakąstais obuoliais.

Vėsūs žalsvi mozelio vandenys, pirkti dar Darmštate ir išlaikyti iki pat Varšuvos, plūstelėjo sauson dykvietėn, paversdami blogą geru. Išėjusi iš kabinos, Ryna pasuko prie kriauklės. Nežiūrėdama veidrodin, pakišo rankas po srove. Aukščiausio pakylėjimo akimirka ilgai netruks, todėl reikia, kol su pomėtim, patikrinti, ar vietoj dokumentai, bilietai, piniginė ir telefonas. Beje, dėl raktų rūpintis nebereikia. Vokietijoje darbo ir buto ji neteko, o namuose spynų nėra. Baba niekad raktų nei spynų neturėjo, durys

būdavo užkištos kaiščiu. Vasilijaus dienoj* senoji pagaliau atidavė dūšią dievui, sulaukusi beveik šimtas vienų metų, taip ir neaplenkusi Adolfų Agnešos, kuri gimė per 1912-ųjų Kalėdas, o mirė 2014-ųjų Jono Krikštytojo nukirsdinimo dieną**, sulaukusi 102 metų ir 7 mėnesių. Dabar galima statyt už Paraską, ji dabar visų aršiausia.

Baba Darafeja numirė sudžiūvusi kaip pupelės ankštis, kone akla, tačiau sąmoninga ir sveika. Ryna tuo metu prižiūrėjo vokiečių senukus, o ne savo babą. Čia esama kažkokio išbaigtumo, loginės kilpos. Mus su vokiečiais sieja ir bloga, ir gera; o to, kas ten buvo bloga, kas gera, ribos ilgainiui išsitrina ir pasidaro nebesvarbios. Po atostogų Ryną išvarė iš prieglaudos už girtavimą. Tiesą sakant, ji jautė, kad gyvenimas vis traukiasi ir reikia grįžti namo. Dabar gi viskas klostėsi taip, kad ir galvoti neberekėjo. Ją, kaip kačiuką, įkišo maišan, užrišo raišteliu ir neša į gimtąsias Marjos pelkes.

Viskas tvarkoj. Laikas eiti į traukinį. Mozeliškasis laikys kokią valandą pusantros, paskui bus galima taupiai gurkštelėti nuėjus į traukinio tualetą. Už poros valandų – siena, ją reikės kirsti pakramčius gumos ir sąžiningai žvelgiant į akis pasieniečiams bei muitininkams. Išėjusi iš tualetų, Ryna permetė akimis prekybcentrio lankytojus. Minioje lengva atpažinti nevykėlius. Štai šitas jaunuolis neapkenčia savo spuogų ir pūlinėlių, slepia veidą

* Vasilijaus diena (Naujieji metai) – liaudies kalendoriaus diena, pagal Grigaliaus kalendorių sausio 1 d. / 14 d. Tądien lankydavo namus, kaip kad kalėdojant. (Čia ir toliau – vert. past.)

** Šv. Jono Krikštytojo nukirsdinimas (rugpjūčio 29 d. / rugsėjo 11 d.) – viena iš didžiųjų ortodoksų švenčių, 14-asis sekmadienis po Sekminių.

po plaukais ir gobtuvu. O ši senolė stotin ir atvažiavo, kad tarp žmonių pabūtų. Ji akivaizdžiai neturi kur dėtis. Kaip ir dvi paugliukės, kurios trinasi stotyse ir prekybcentriuose, pardavinėja meilę tualetuose ir požeminėse stovėjimo aikštelėse. O antai ir „savi“ – krūvelė gastarbaiterių apsmukusiais džinsais, su tuo pačiu girtuoklio įdegiu. Alkoholikai visada regi pasaulį iš paties tamsiausio dugno. Kad pasiliktum viršuje, reikia palaikyti apsvaigimo lygį, antraip visa tampa nepakeliama. Tokia ligos esmė.

Praktika, praktika. Pasipudruoti veidą, tualete išsivalyti dantis, dėl kvapo pakramtyti gumos, susišukuoti sudrėkinus vandeniu. Minimalizuoti ir civilizuoti reakcijas. Sutramdyti nuotaikų svyravimus, ašarojimą ir pyktį. Nesvyruoti. „Gervė gyrūnė gyrėsi“ – dikcija ims prastėti kur kas vėliau, kai siena jau bus kirsta. Tada ir gurkštelės paskutinį gurkšnį mozelio, taip pažymėdama atvykimą tėviškėn. Kiekvienas didis įvykis nusipelno gero gurkšnio, o parvykimas namo – visad įsimintinas. Lėktuvu, mašina ar traukiniu – vienas ir tas pats: pajunti, kaip prie pat sienos oras tuojau tampa sunkesnis ir drėgesnis, jame nusėda ir prislopsta garsai, užtat aštrėja kvapai, it nusileidus į nematomos pelkės ar ežero dugną. Tuojau už patikros punkto – žila miško ketera, grafitinės juostos danguj, paukščio brėžis virš šilo. Visa tai puikiai sumanyta ir įgyvendinta. Toliau prasideda gimtasis kraštas – saulė, dangus, šiaudų stirtos, apgenėti medžiai, dažyti akmenys, tankai ir akmeniniai kariai. Ir tualetai. Baltarusiškuose tualetuose netgi gerti sunku – dūšia nepriima. Purvinų audeklų tumulas ant vamzdžių, parūdijusi srovelė kriauklėje, dvokas, skurdžiausia ubagystė – nei tau popieriaus, nei muilo.

Ko Minsko gelžkelio stotyje netrūksta, tai vištų kojų ir blogų knygų. O ko daugiau reikia kelionei? Rynos telefonas ilgai

siurbė kraują iš jos nešiojamojo kompiuterio, bet neatsigavo. Gal mozeliu užpylė, pasitaiko. Koks skirtumas? Kam gi ji skambins ar rašys? Vienintelis žmogus, su kuriuo dabar būtų reikėję pasikalbėti, gulėjo, sudėjęs rankas ir nosį dangun užvertęs. Geriau negalvoti. Ryna pajuto artėjantį išblaivėjimą, jį įtraukė vidinė tuštuma. O be to, ir Minsko stotis – pragariškai nyki vieta. Didžiulio kaip daržinė paviljono centrą užima kaskadiniai laiptai, kuriuos pagyvintų koks prancūziškas kankanas – kad merginos šokinėtų, siūbuotų išdarinėdamos vertikalius špagatus ir salto pagal muzikos ritmą. Plevėsuojant plunksnoms bei nėriniams, gal pažvalėtų ir keleiviai, ir pilki, it balandžiai, policininkai. O gal ir tai nieko nepramuštų. Neemocinga liaudis, veidai it paveikti Möbjaus sindromo. Nei gyvi, nei mirę. Kaip vanduo burnoj. Kaip šlapias degtų. Kaip tyki vasara. Žmogaus veidas valdomas 34 raumenų. Matyt, čionykščiam žmogui nesinori tų raumenų varginti dėl kiekvienos minos ar šypsniu. Tačiau tai trukdo tik turistams, saviems *normalu*. Raktinis žodis – normalu. „*Мне нормально быть и белорусской*“*, kaip per apklausą gatvėje veide nekrustelėjęs anei raumenėliui pasakė viena mergelė. Išgyvenimo kultūrose veido mimika turi būti minimali.

Mozeliui reikia geros pamainos, tokios, kuri palaikytų nuotaiką, paprastą apsvaigimo euforiją. Pavyzdžiui, litro greipfrutų sulčių ir šimto, pusantro šimto grynų degtinės. Ryna patraukė į požeminį tualetą, kuris čia visada buvo tvarkingas ir svetingas. Jį tvarkė viskam abejingos gyvenimo mačiosios tetulės. Kabinose rūkaliojo, gėriojo, persirenginėjo, persikrovinėjo maišus ir velniažin ką dar darė. Nebent jei kas būtų pasikoręs ant vąšo, gal

* Man normalu būti ir baltaruse. (Rus.)

tada ir būtų sulaukęs dėmesio. Čia Ryna mikliai suplakė grynąją ir jau netrukus sėdosi į savo dyzelinį traukinį, o šis ilgai brovėsi per alksnynus ir trapius pušynus, kol galiausiai pačiame žiemiskos dienos gale sustojo. Zarečė. Tiltelis, gryčios, pušys viršum buvusio karinio miestelio. Pats miestelis kiek apleistas, tik viename iš jo korpusų yra senelių ir vargšų prieglauda, kur stovi retašakė eglutė, išpuošta vata ir septintojo, aštuntojo dešimtmečių žaisliukais: aliumininė gulbė, voverytė, gaidelis, stiklinis kosmonautėlis ir kukurūzas. Kažkuri slaugutė atnešė žaisliukus iš namų, kad pralinksmintų tuos, kurie čia leidžia savo senatvę ar neįgalų gyvenimą. Tokius, kaip Nataša, kuri laukia, atsirėmusi į užtvarą. Ji kasdien laukia atvyksiančio dyzelinio traukinio, kad galėtų užkalbinti keleivius: „Gal jūs iš Leningrado? Mano tėtis iš Leningrado!“ Apkūnioji Nataša teturi keturis dantis, juokiasi ji santūriai, tarsi žaistų „viru viru košę“. Nataša mėgsta viską, kas violetinės spalvos, ir dabar didelį jos kūną gaubia plati violetinė pūkinė striukė, o ant galvos – violetinė skarelė su žaliomis rožėmis ir sidabriniais liurekso ruoželiais.

– Atvežei? – su viltimi klausia ji.

Ryna išsitraukia iš kuprinės violetinį rankinuką, o iš rankinuko – melzganai alyvinį lūpdažį.

– O tu, Nataša, atnešei?

– Aš atnešiu! Tik pasižiūrėsiu, ar man tinka tas lūpdažis. Jeigu tinka – tada atnešiu, o jeigu netinka – tada ne!

Nataša atsuka lūpdažį, pasirodo alyvinis geluonis ir ji su nebyliu susizavėjimu žvelgia į „perlamutrinius“ lūpų dažus. Kad tokius nupirktų, Rynai teko aplakstyti visas juodąsias skyles, kur užsilo dešimtas dešimtmetis. Pagaliau apleistoje Poznanės priešo krautuvėje ji pamatė dėžutę su nukainotais lūpdažiais.

„Perlamutriniais“: pilkšvais, žydrais, rožiniais ir alyviniais. Savininkas norėjo už 10 zlotų Rynai atiduoti visą dėžutę, bet kurgi juos paskui dėsi? Vargu, ar Nataša spės juos visus sunaudoti. Ji vis labiau silpsta ir tinsta, jos kūnas tikrąja to žodžio prasme yra nuo sunkių vaistų, tokių mirčių Ryna jau yra regėjusi prieglaudoje.

Nataša bėgte krypuoja į savo korpusą, Ryna lieka po pušimis laukti autobuso. Sriūbteli savojo eliksyro. Patinka jai, kai blyški saulė persišviečia pro retas pušis viršum karinio miestelio, kai skalydami vis trumpam nutyla šunys. Tolumoje girdėti toks garsas, tarsi kas geležies strypu ridentų geležinę statinę. Tai autobusas Zarečė–Lipenis atrieda. Atneš ar neatneš? Atiduos ar neatiduos? Vis tiktai tenka pasitikėti likimo nuosprendžiu. Galiausiai Rynai iš Natašos priklauso kompensacija. Turėtų priklausyti.

Ryna jau sėdėjo autobuse prie lango, kai vėl pasirodė Nataša. Violetinė moteris storomis kojomis su pūstais batais bėgo autobuso link. Ji kyštelėjo Rynai paketėlį, suvyniotą į foliją nuo šokolado ir perrištą raudona juostele.

Ryna pabučiavo Natašą į akytą minkštą skruostą ir paslėpė paketėlį rankinėje. Viskas einasi pagal planą. Kada jau viską prarandi, tada viskas klostosi sklandžiai.

Pro autobuso langą ji pamatė ant pliko krūmo pakartą šunį. Viena. Jeigu laidoja užkalbėtoją, turi būti septynios mirtys, mažos ir didelės. Tačiau Ryna nenorėjo prisiminti Daroškos mokymų, nes jais netikėjo, o jeigu ir tikėtų, vis tiek jie nieko nekeičia ir nuo nieko neapsaugo. Todėl jų ir prisiminti neverta.

Tačiau šie atkakliai iškildavo mintyse sulig bet koku įvykiu, nes Darocha žinojo daugiau nei bet kuri užkalbėtoja per šimtą varstų, kur tiktai šuo uodega viksteli. Dargi viską ir perrašinėjo mėlynu cheminiu pieštuku, gal jau paskutiniu pasaulyje. Cheminiais pieštukais jau niekas neberašė, o bobulė jų turėjo visą dėžutę – storų kaip rąstai, briaunuotų „kopirų“*, ir jais prirašydavo ištisus sąsiuvinius. Ir kam? Rynos jos „mokslas“ netraukė, kitų anūkų senoji neturėjo, o ir kas aiškinsis tas žlibos senatvės keverzones.

Sąsiuvinuose bobulė pasirašydavo rusiškai – „Дарафёя Савковна Сираш“, kad rimčiau skambėtų. Įkalti jai į galvą, kad rusiškai bus „Саввична“, nepavyko. „Savična! – purkštaudavo Daroška, – tarsi kokia pelėda** būčiau. Pati tu Savična. Primo-kina čia jus! Mokiaus aš ir likpunkte***, ir mokykloj, pati žinau, kaip ką rašyt!“

– Bobut, – klausdavo Ryna, – tai kam tada rašai „Savkov-na“? Rašytumei Savauna, gi tavo tėvas pagal bažnytines knygas buvo Sava.

– Neužsitarnavo jis Savos, apsieis ir su Sauka, galvažudys! – atsikirsdavo bobulė.

*

* Kopijavimo pieštukas, taip pat nenutrinamas arba cheminis pieštukas, kurio šerdelėje yra dažų (rus. „копир“).

** *Сава* baltarusiškai reiškia pelėdą.

*** Neraštingumo likvidavimo punktas. Reiškiny, gyvavęs 1920–1930 metais Sovietų Rusijoje ir tuometinėje Sovietų Sąjungoje, į kurios sudėtį įėjo ir Baltarusijos SSR.

Tačiau jos Darafeja Saukauna nevadino. Vadindavo ją Darocha, Daroška, Darochna, o dar – Atkodėlčiuvienė, nes savo pamokymus ji užbaigdavo žodžiais „ot kodėl“.

Pasitaikydavo šitų *ot kodėl* ir jos cheminiuose raštuose, tarpais pilkuose, tarpais mėlynuose. Kad ryškiau rašytų, anilino pieštukus reikia kartas nuo karto paseilinti. Bet šitaip jų nuodai pereina tau. Taip tarsi primoki gyvybe už rašymą, o visa ta rašliava laikosi ant seilių, tarsi kregždžių lizdai. Ryna tuo ir bjaurėjosi, ir stebėjosi, kaip tam tikra metafora. Ji dovanodavo senajai plunksnakočius ir plunksnas, negailėjo net savo pirmųjų flomasterių, kuriuos tėvas iš balažin kur gavo jos pirmai klasei. Bobutė jų nepripažino. Įdomu, ar išliko jos aniliniai raštai? O mėlyna kėdė, kurią dar iki karo padirbo senasis Lemešas? O lazda?

Jeigu neturi nuosavo transporto, po šeštos vakaro iš Lipenio nebeišvažiuosi. Lipenis apmiršta, atsijungia nuo pasaulio, nulenkia baužą galvą ant savo letenų – važiuojamųjų kelių, o aplinkui jį pajuosta miškai ir blausiai sušvyti kaimai. Aukštoji Berva, Zabiarevė, Abčynecas, Plusna, Peratokas, Pelė, Smalhavokas, Mažasis ir Didysis Volas. Ryna geležine statine atvažiavo temstant ir kaip tik spėjo persėsti į geležinį agurką* Lipenis–Aštriosios Eglės. Tai reiškė, kad paskutiniuosius septynetą kilometrų teks pėdinti patamsy. Būtų galima skambinti tėvui, kad paimtų, bet kam varginti žmones, kurie ir taip užsidirbė lig mirties ir kuriems toks bereikalingas rūpestis būtų nei vežt, nei nešt. Ir dėl ko tėvukas varytų tą savo žiguliuką? Dėl dykaduonės Rynos, kuri, kad ir dirbusi turtingoje Vokietijoje, laidotuvėms neatsivežė anei rublio?

* PAZ autobusas (pazikas) – Pavlovo autobusų gamyklos (rus. *Павловский автобусный завод*), sutrumpintai PAZ (rus. *ПАЗ*).

Autobusas sustojo Aštriosiose Eglėse. Nueiti septynis kilometrus ne juokas, o dar žiemos pavakarė: visi vietos keliai – žabų kamšos per klampynes, pylimai, it vijūnai besiraitantys viršum nusausintų durpių akivarų. O jeigu kelias pasuka per mišką, nebaisu eiti net patamsyje. Baisoka tik prie Karalichos apyrbės, kur kadais su tėvų mašina užsimušė trys moksleiviai: ten pro pušyną ant kryžių baltuoja rankšluosčiai ir atrodo, tarsi stovėtų trys vaikinai šviesiais marškinėliais. Ryna visad baimindavosi išgirsti kimų: „Gal parūkyt turi?“ Vaikinas, vairavęs tą prakeiktą mašiną, buvo užkietėjęs rūkorius. O drėgname žiemos ore jo balsas būtų visai duslus, kaip per vatą.

Todėl Ryna šoktelėjo į pakelės „Vosilkėlė“ ir pasidarė dar vieną greipfruto su degtine kokteilį. Taip reikia. Be Karalichos dar tenka keliaut per Peravesną, o ten – sako – vaidenasi. Tai ničniekieno aviną žmonės regėję, tai senąjį Harvatą, kuris jau kelinti metai guli Famos Rago kapeliuose. Nepaleidžia gimtosios pelkės senojo valkatos. O Tanka Aukso Žiogė, kuri važinėja dviračiu iš Nauhalno į Volą, ten girdėjo lėlį. Bet gal jos klausyti ir neverta – ji yra pasakojusi, kad naktį jai iš paskos riedąs pilkas ugniniais plyšiais žioruojantis kamuolys. Dėl to ji net buvo pas babą atėjusi, prašė atkabinti nuo jos tą rutulį, nes ji siaubingai bijanti. Jaučianti jį, jog tas kamuolys ją *pasirinkęs ir kažin ko norįs*. Nors baba liepė jai mažiau pampt samagoną, tačiau duoti jai šį bei tą davė, suvyniojusi į languotą sąsiuvinio lapą ir cheminiu pieštuku užrašiusi *nog išgasčia i mirtina miegą*. Ryna tuo ne itin tikėjo, tačiau, panakčiais besiruošiant keliauti pas mirusiąją, viskas atrodė kitaip. Ji baiminosi ir trijų vaikų, ir senio Harvatos, ir vilkų, kirbinėmis lakstančių per Peravesną, ten, kur užkasdavo galvijų gaišenas. Tačiau gyvulių kolūkyje gaišo tiek, jog spirite išmirkusi Ryna vilkams gal net ir negardi būtų pasirodžiusi.